

Економічні науки

УДК 519.86: 334.012.64

Шевчук Ірина Богданівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шевчук Ирина Богдановна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономической кибернетики

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Shevchuk Iryna

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics

Lviv Ivan Franko National University

Петришин Оксана Петрівна

магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

Петрышин Оксана Петровна

магістр

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Petryshyn Oksana

Master's Degree of the

Lviv Ivan Franko National University

**АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА
СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

ANALYSIS OF ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS SUBJECTS: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

Анотація. У статті проаналізовано діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу. Стан розвитку підприємництва в Україні є досить низьким. У розвинутих країнах Європи, малий та середній бізнес становить 90 % усіх підприємств. Він забезпечує приблизно 70% зайнятого населення робочими місцями. Внесок малого та середнього підприємництва у додану вартість за витратами виробництва становить близько 60%. Проте аналіз розвитку бізнесу в Україні показує, що за останні роки немає суттєвих змін у кращу сторону. Статистичні показники за період 2010-2016 свідчать про зменшення кількості суб'єктів господарювання, починаючи з 2014 року. Найбільше підприємств, що припинили свою діяльність зосереджувалось у Київській, Дніпропетровській та Харківській областях. Закриваються підприємства, що займались роздрібною та оптовою торгівлею, складських та транспортних послуг.

Розглянуто глобальне дослідження «Doing Business», що публікується Світовим банком. «Doing Business» висвітлює рейтинг щодо створених у країнах світу умов для ведення бізнесу. За результатами чергового рейтингу ведення бізнесу 2018 Україна посіла 76 місце, у порівнянні з минулим роком результат покращився на чотири позиції. Але не відбулося покращення позицій України за критерієм «Започаткування бізнесу».

Виявлено головні проблеми, що гальмують розвиток малого та середнього бізнесу: загальний стан економіки України; монополізація бізнесу; низька конкуренція на внутрішніх ринках; відсутність достатнього стартового капіталу; недосконалість податкової системи; високий рівень корупції; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; декларативна форма державної підтримки; відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу; обмежені можливості для захисту від протиправних посягань.

Здійснено прогноз значень фінансового результату підприємств середнього і малого бізнесу до оподаткування на 2017-2018 рр. за допомогою методу експоненціального згладжування.

Ключові слова: *малий та середній бізнес, проблеми розвитку, прогноз, підприємництво, державна підтримка.*

Анотація. *В статті проаналізована діяльність суб'єктів малого і середнього бізнесу. Состояние развития предпринимательства в Украине является достаточно низким. В развитых странах Европы, малый и средний бизнес составляет 90% всех предприятий. Он обеспечивает примерно 70% занятого населения рабочими местами. Вклад малого и среднего предпринимательства в добавленную стоимость по затратам производства составляет около 60%. Однако анализ развития бизнеса в Украине показывает, что за последние годы нет существенных изменений в лучшую сторону. Статистические показатели за период 2010-2016 свидетельствуют об уменьшении количества субъектов хозяйствования, начиная с 2014 года. Больше всего предприятий, прекративших свою деятельность сосредоточено в Киевской, Днепропетровской и Харьковской областях. Закрываются*

предприятия, которые занимались розничной и оптовой торговлей, складских и транспортных услуг.

Рассмотрено глобальное исследование «Doing Business», что публикуется Всемирным банком. «Doing Business» освещает рейтинг по созданным в странах мира условий для ведения бизнеса. По результатам очередного рейтинга ведения бизнеса 2018 Украина заняла 76 место, по сравнению с прошлым годом результат улучшился на четыре позиции. Но не произошло улучшение позиций Украины по критерию «Начало бизнеса».

Выявлены главные проблемы, тормозящие развитие малого и среднего бизнеса: общее состояние экономики Украины; монополизация бизнеса; низкая конкуренция на внутренних рынках; отсутствие достаточного стартового капитала; несовершенство налоговой системы; высокий уровень коррупции; неразвитость инфраструктуры поддержки и развития малого предпринимательства; декларативная форма государственной поддержки; отсутствие практических навыков предприимчивости работников в ведении бизнеса; ограниченные возможности для защиты от противоправных посягательств.

Осуществлен прогноз значений финансового результата предприятий среднего и малого бизнеса до налогообложения на 2017-2018 гг. с помощью метода экспоненциального сглаживания.

Ключевые слова: *малый и средний бизнес, проблемы развития, прогноз, предпринимательство, государственная поддержка.*

Summary. *The article analyzes the activities of small and medium business entities. The state of entrepreneurship development in Ukraine is rather low. In developed European countries, small and medium businesses account for 90% of all enterprises. It provides approximately 70% of the employed population with jobs. The contribution of small and medium enterprises to value added at cost of production is about 60%. However, the analysis of business*

development in Ukraine shows that in recent years there has been no significant change for the better. The statistical indicators for the period 2010-2016 indicate a decrease in the number of economic entities starting in 2014. Most of the enterprises that stopped their activities concentrated in Kyiv, Dnipropetrovsk and Kharkiv regions. Closed enterprises engaged in retail and wholesale trade, warehouse and transport services.

The global study "Doing Business" published by the World Bank is considered. «Doing Business» gives a rating for the conditions created for business in the countries of the world. According to the results of the next ranking of 2018 business, Ukraine ranked 76th place, compared to last year, the result has improved by four positions. But there was no improvement in Ukraine's position on the criterion "Starting a Business".

The main problems that hinder the development of small and medium business are found: the general state of the economy of Ukraine; monopolization of business; low competition in domestic markets; lack of sufficient start-up capital; imperfection of the tax system; high level of corruption; underdeveloped infrastructure of support and development of small business; declarative form of state support; lack of practical skills of entrepreneurship in the conduct of business; limited possibilities to protect against unlawful encroachments.

With the help of the method of exponential smoothing, the forecast of the financial results of small and medium-sized enterprises before taxation for 2017-2018 was made.

Key words: *small and medium business, development problems, forecast, entrepreneurship, state support.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що малий і середній бізнес відіграє важливу роль у підвищенні рівня зайнятості населення, послабленні соціальної напруженості, забезпеченні конкурентного

середовища, економічної стабільності та інноваційного зростання, створенні передумов для становлення середнього класу [4]. Є однією з найважливіших ознак ринкової економіки та підґрунтям для підвищення соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи, складну економіко-політичну ситуацію в Україні, виникає потреба дослідити сучасний стан малого і середнього підприємництва, що дозволить з'ясувати напрямки їх розвитку та визначити шляхи покращення підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу приділяли увагу такі вчені як З. С. Варналій, К. О. Ващенко, Д. А. Ляпін, О. В. Кужель. Висвітленню діяльності суб'єктів господарювання присвятили свої праці українські науковці І. А. Бланк, Т. Васильців, Л. Воротіна, В. Є. Вороткін, Т. Ковальчук, В. П. Кудряшов, П. С. Рогожин, В. Г. Федоренко. При цьому, питання щодо вирішення проблем гальмування розвитку малого та середнього бізнесу залишається актуальним, хоча вже є чимало напрацювань шляхів покращення умов діяльності суб'єктів підприємництва.

Постановка завдання. Дослідити існуючий стан, проблеми функціонування та перспективи розвитку малого й середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах, коли в країні складна соціально-економічна ситуація, великий вплив на стабілізацію та відновлення національної економіки має підприємництво, особливо частина малих та середніх підприємств. Адже, ефективна діяльність підприємств впливає на економічне зростання та забезпечує зайнятість в країні, що безпосередньо підвищує рівень життя населення.

На жаль аналіз динаміки результатів діяльності суб'єктів господарювання малого, середнього і великого бізнесу в Україні показує,

що за останні роки немає суттєвих змін та зрушень у кращу сторону (табл. 1).

Таблиця 1

Показники структурної статистики суб'єктів підприємництва за розмірами

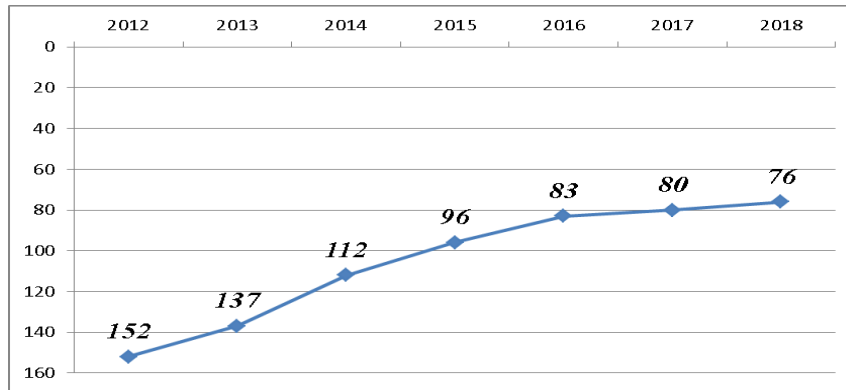
Рік	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Загальна кількість	2183928	1600127	1722070	1932161	1974318	1865530
Великі	587	698	659	497	423	383
у % до загальної кількості суб'єктів	0,03	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02
Середні	20983	20189	20983	15906	15203	14832
у % до загальної кількості суб'єктів	0,96	1,26	1,22	0,82	0,77	0,80
Малі	357241	344048	373809	324598	327814	291154
у % до загальної кількості суб'єктів	16,36	21,51	21,71	16,80	16,60	15,61
Фізичні особи-підприємці	1805118	1235192	1325925	1591160	1630878	1559161
у % до загальної кількості суб'єктів	82,65	77,19	77,00	82,35	82,60	83,57

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Аналізуючи дані табл. 1, можна помітити, що починаючи з 2014 р., в Україні спостерігається зменшення загальної кількості суб'єктів господарювання великого, середнього і малого підприємництва. Основна питома вага у загальній кількості підприємств припадає на ФОП – 83,57%; малі підприємства 15,61%; середні – 0,8%; великі – 0,02%. У цілому в сфері малого та середнього підприємництва з урахуванням ФОП зайнято близько 40% зайнятого населення працездатного віку.

При цьому, Україна в рейтингу Світового банку щодо легкості ведення бізнесу за результатами проведеного дослідження «Doing Business-2018» посіла 76 місце. Порівняно з 2017 р. позиція покращилася на чотири пункти (рис. 1).

Рис. 1. Україна у рейтингах Doing Business

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Позитивні зрушення відбулися в 4 з 10 основних компонентів дослідження (реєстрації підприємства; отримання дозволу на будівництво; підключення до систем енергозабезпечення; реєстрації власності; отримання кредиту; захисту прав міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародної торгівлі; забезпечення виконання контрактів; вирішення проблем неплатоспроможності.). Суттєве покращення позицій можна відмітити лише у двох з них – «отримання дозволу на будівництво» за яким Україна посіла 35 місце, проти 140 у рейтингу 2017 р. та за показником «оподаткування» (43 місце, проти 84) [1].

Виходячи з цього, можна говорити про наявність і невирішеність низки проблем, що гальмують розвиток малого і середнього бізнесу в Україні, серед яких: загальний стан економіки України; монополізація бізнесу, зокрема великого бізнесу, підприємства якого витісняють дрібний бізнес з ринку; низька конкуренція на внутрішніх ринках; відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання для відкриття бізнесу; недосконалість податкової системи; високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; декларативна форма державної підтримки; нестача кваліфікованого персоналу, відсутність

практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності; обмежені можливості для захисту від протиправних посягань; надмірна кількість дозволів, норм та ліцензій; неефективні та корумповані перевірки; застарілі технічні стандарти; слабкий захист прав власності [2, с. 58-66]; низька забезпеченість інформаційно-комунікаційними технологіями [8, с. 78-82].

Слід звернути увагу на те, що та ситуація, яка склалася в Україні стосовно розвитку малого і середнього бізнесу потребує негайного вирішення, оскільки статистичні дані та їх прогноз на найближчу перспективу вказують на її погіршення. У розвинених країнах малий і середній бізнес забезпечують половину внутрішнього валового продукту. В Італії середній та малий бізнес забезпечує близько 95% доходу держави. На жаль на території нашої держави в останні роки спостерігається збитковість більшості підприємств малого і середнього бізнесу.

Сказане підтверджується здійсненим прогнозом значень фінансового результату підприємств середнього і малого бізнесу до оподаткування на 2017-2018 рр. за допомогою методу експоненціального згладжування, ідея якого полягає в тому, що часовий ряд може бути згладжений кілька разів ковзкими середніми з вагами, розподіленими за експоненціальним законом [7, с. 140-141]. Для прогнозування обрано саме цей метод, оскільки в ньому значення за останні роки мають більший вплив на результуючий показник, ніж початкові.

Дослідження тренду динамічного ряду показало, що найкращою моделлю для опису залежності фінансового результату до оподаткування від часу є квадратичне рівняння регресії, зокрема для:

підприємств малого бізнесу

$$\hat{y} = -6923,7t^2 - 67144t + 81393 \quad (1)$$

підприємств середнього бізнесу

$$\hat{y} = 6877,4t^2 - 78117t + 150388 \quad (2)$$

Відповідно прогностні значення фінансового результату до оподаткування на наступні періоди знаходяться за формулою для:

підприємств малого бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = -42857 + 33087,6\tau + 7123,0\tau^2 \quad (3)$$

підприємств середнього бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = -52396 + 21739,1\tau + 7093,0\tau^2 \quad (4)$$

Таким чином, з ймовірністю $p = 0,5$ можна стверджувати, що фінансовий результат до оподаткування у 2017 р. як для підприємств малого, так і середнього бізнесу буде від'ємним. У 2018 р. варто очікувати значення показника вже додатнім.

Фактична та розрахована методом експоненційного згладжування динаміка фінансового результату діяльності підприємств до оподаткування у досліджуваному періоді відображена на рис. 2.

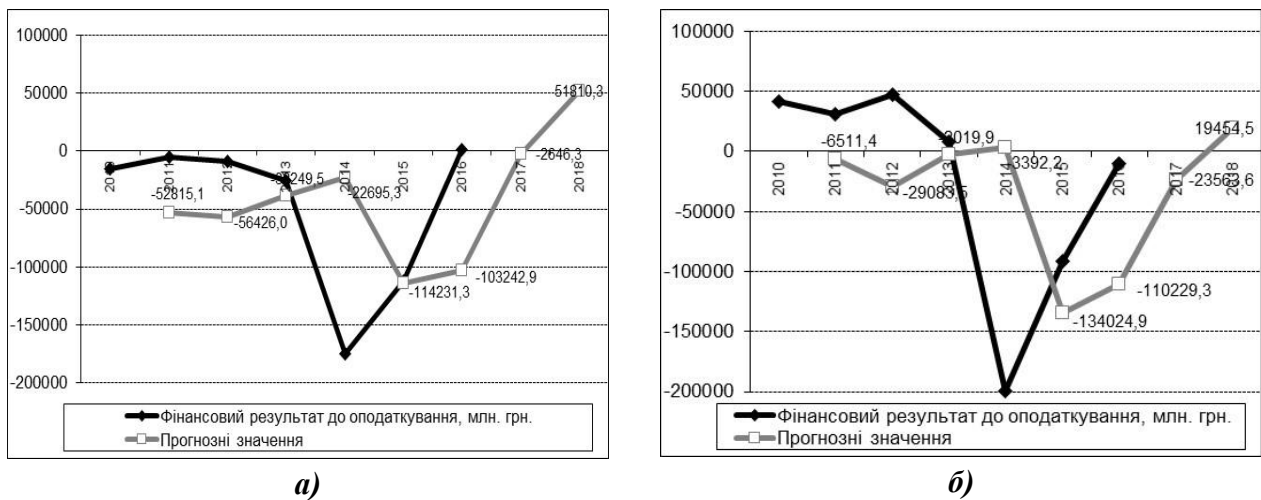
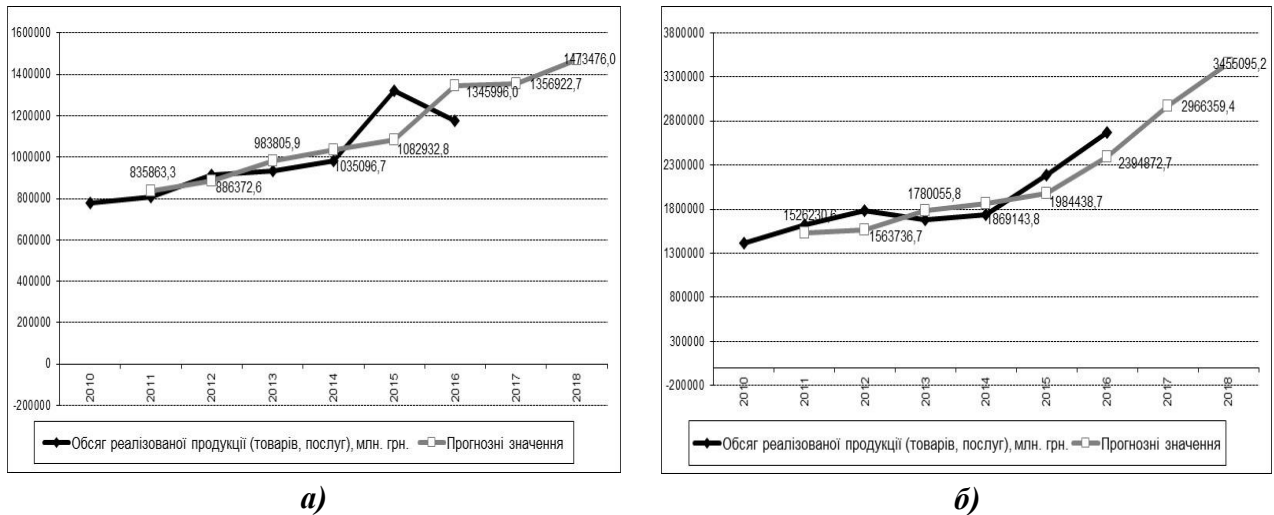

Рис. 2. Фактичні та прогностні значення фінансового результату до оподаткування діяльності підприємств (а) малого і б) середнього бізнесу)

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [3]

Щодо обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами малого і середнього бізнесу, то ситуація є набагато кращою (рис. 3).

Рис. 3. Фактичні та прогнольні значення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами: а) малого і б) середнього бізнесу
 Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [3]

Прогнольні значення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) на наступні періоди отримано за формулою:

для підприємств малого бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = 1248518 + 104330,6\tau + 4074,3\tau^2 \quad (5)$$

для підприємств середнього бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = 2553177 + 375406,2\tau + 37776,6\tau^2 \quad (6)$$

Однак збільшення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) не забезпечує позитивного сальдо фінансового результату до оподаткування підприємств малого і середнього бізнесу. Так як ведення бізнесу вимагає значних фінансових витрат, передусім пов'язаних із високою вартістю оренди приміщень (офісних, торгових, складських) та завищеними тарифами на комунальні послуги.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Малий і середній бізнес, який виступає однією із рушійних сил розвитку національної економіки, на сьогоднішній день переживає дуже непрості часи. Існує ціла низка проблем, які перешкоджають їх розвитку. Для їх вирішення мають бути задіяні державні механізми підтримки з урахуванням основних національних і

корпоративних інтересів, які спрямовані на ефективне правове забезпечення, фінансово-кредитну підтримку та організаційно-консультаційне забезпечення підприємницької діяльності, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва тощо.

Література

1. DOING BUSINESS-2018. Україна в рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/doing-business-2018-ukrayina-v-reytingu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu>
2. Дикань О.В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення / Дикань О.В. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 57. – 2017. – С. 58-66.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємства. Статистичний збірник. / За редакцією М. С. Кузнєцової; Відповідальна за випуск О. М. Колпакова. – Київ: Державна служба статистики України, 2016. – 485 с.
4. Карпова Е.И. Анализ зарубежного опыта поддержки малого бизнеса / Е.И Карпова, Л.И. Чубарева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
5. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Костенко Т.Д., Підгора Є.С. – К., 2017.
6. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Фещур Р.В. Статистика: [навч. посібник] / Р. В. Фещур, А. Ф. Барвінський, В. П. Кічор. – [2-е вид. перероблене і доповнене]. – Львів: "Інтелект-Захід", 2003. – 576 с.
8. Шевчук І.Б. Сучасний стан забезпеченості підприємств України

інформаційно-комунікаційними технологіями: регіональний зріз. / I.B. Шевчук // Scientific and educational periodical journal "THE GENESIS OF GENIUS". – Geneve, Switzerland, December 2015. – #5. – Volume 2. – pp. 78-82.

References

1. DOING BUSINESS-2018. Ukraina v rejtynhu Svitovoho banku lehkosti vedennia biznesu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://edclub.com.ua/analytika/doing-business-2018-ukrayina-v-reytyngu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu>
2. Dykan' O.V. Rozvytok maloho biznesu v Ukraini: problemy ta shliakhy zabezpechennia. / Dykan' O.V. // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – № 57. – 2017. – S. 58-66.
3. Diial'nist' sub'ektiv velykoho, seredn'oho, maloho ta mikropidpryienytstva. Statystychnyj zbirnyk. / Za redaktsiieiu M. S. Kuznietsovoi; Vidpovidal'na za vypusk O. M. Kolpakova. – Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016. – 485 s.
4. Karpova E.I. Analiz zarubezhnogo opyta podderzhki maloho biznesa / E.I. Karpova, L.I. Chubareva [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.nbu.gov.ua/>.
5. Kostenko T.D. Ekonomichnyj analiz i diahnostyka stanu suchasnoho pidpryiemstva. / Kostenko T.D., Pidhora Ye.S. – K., 2017.
6. Ofitsijnyj sayt derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Feschur R.V. Statystyka: [navch. posibnyk] / R.V.Feschur, A.F.Barvins'kyj, V.P. Kichor. – [2-e vyd. pereroblene i dopovnene]. – L'viv: "Intelekt-Zakhid", 2003. – 576 s.
8. Shevchuk I.B. Suchasnyj stan zabezpechenosti pidpryiemstv Ukrainy informatsijno-komunikatsijnymy tekhnolohiiamy: rehional'nyj zriz. / I.B.

Shevchuk // Scientific and educational periodical journal "THE GENESIS OF GENIUS". – Geneve, Switzerland, December 2015. – #5. – Volume 2. – pp. 78-82.